

potiče na produbljeno razumijevanje Božje prisutnosti, ljudske odgovornosti i teološke dubine biblijskog teksta. Smatram ga vrijednim doprinosom koji obogaćuje i akademsku zajednicu i crkveni život, podsjećajući nas na temeljnu istinu da je svijet Božji hram, a čovjek pozvan biti aktivnim sudionikom njegova svetog poretka. Knjigu preporučujem svima koji žele dublje razumjeti Knjigu Postanka, promišljati o Božjoj prisutnosti u svijetu i odgovorno pristupati pastoralnim i duhovnim pitanjima suvremenog života.

Monika Bajić

John D. Meade i Peter J. Gurry

Pisari i Pismo: čudesna priča o tome kako smo dobili Bibliju

Karlovac: Radosna vijest, 2025., str. 290

Autori ove knjige ubrajaju se među vodeće suvremene istraživače povijesti biblijskog teksta i tekstualne kritike. Njihov akademski rad obilježen je nastojanjem da se složena pitanja nastanka i prijenosa Svetoga pisma predstave na znanstveno utemeljen, ali pastoralno i crkveno primjenjiv način. Knjiga *Pisari i Pismo: čudesna priča o tome kako smo dobili Bibliju* nastaje u kontekstu pojačanog interesa, ali i zbunjenosti šire javnosti oko pitanja pouzdanosti biblijskog teksta.

Ozračje u kojem je knjiga pisana obilježeno je dvostrukim izazovom: s jedne strane, rastućim skepticizmom prema tradicionalnim tvrdnjama o Bibliji, a s druge strane, pojednostavljenim apologetskim odgovorima koji zanemaruju povijesnu složenost tekstualnog prijenosa. Autori svjesno izbjegavaju oba ekstrema. Riječ je o teološkoj knjizi popularno-znanstvenog karaktera, čvrsto utemeljenoj u suvremenim istraživanjima, ali namijenjenoj širokom krugu čitatelja: studentima teologije, pastorima i obrazovanim vjernicima. Temeljna teza knjige glasi da je povijesni proces prepisivanja i očuvanja biblijskih tekstova, premda obilježen ljudskim djelovanjem i varijantama, u konačnici čvrsto svjedočanstvo Božje vjernosti i pouzdanosti Pisma.

Autori cijelu knjigu koncipiraju oko triju temeljnih pitanja koja oblikuju suvremeno razumijevanje Biblije: *kakav je tekst koji imamo, zašto baš te knjige čine kanon i kako je Biblija prevedena*. Ta trodijelna struktura omogućuje jasnu progresiju od povijesno-filoloških pitanja prema teološkim i pastoralnim implikacijama.

I. Tekst: nastanak i prijenos biblijskih rukopisa

Prvi i najopsežniji dio knjige posvećen je biblijskom tekstu i njegovu povijesnom prijenosu. U početnim poglavljima autori obrađuju ulogu pisara, njihovo obra-

zovanje i metode rada, naglašavajući profesionalne standarde koji su postojali u antičkom svijetu. Slijede poglavlja o materijalnim nositeljima teksta (papirus, pergament, svici i kodeksi) te razvoju pisarskih pravila. Središnja poglavlja ovog dijela bave se tekstualnim varijantama: njihovim uzrocima, vrstama i učestalošću. Autori jasno razlikuju nenamjerne pogreške od svjesnih prilagodbi te argumentiraju da velika većina varijanti nema značajan utjecaj na značenje teksta. Time se prvi dio knjige uspostavlja kao temelj za razumijevanje pouzdanosti biblijskog teksta bez idealizacije njegove povijesti.

II. Kanon: prepoznavanje svetih spisa

Drugi dio knjige usmjeren je na pitanje kanona, odnosno na to kako su pojedine knjige prepoznate kao Sveto pismo, tj. Bogom nadahnuta riječ. U uvodnim poglavljima ove sekcije autori razjašnjavaju pojam kanona i razbijaju uvjerenje da je on rezultat jednokratne odluke ili institucionalnog nametanja. Slijede poglavlja koja analiziraju povijesni proces kanonizacije u židovskoj i kršćanskoj tradiciji, s naglaskom na liturgijsku uporabu, apostolsko svjedočanstvo i teološku povezanost. Autori ističu da postojanje tekstualnih varijanti nije spriječilo dosljedno kanonsko prepoznavanje, nego je bilo sastavni dio tog procesa. Ovaj dio knjige snažno povezuje povijesne činjenice s ekleziološkim pitanjima.

III. Prijevod: prenošenje Pisma kroz jezike i kulture

Treći dio knjige bavi se prijevodima Biblije i njihovom ulogom u povijesti Crkve. Poglavlja u ovoj sekciji obrađuju rane prijevode (poput grčkih i latinskih), ali i temeljna načela prevođenja svetih tekstova. Autori objašnjavaju zašto prijevod ne treba shvaćati kao nužno gubljenje izvornog značenja, nego kao nastavak prijenosa Božje riječi u nove jezične i kulturne kontekste. U završnim poglavljima ovog dijela razmatra se odnos između izvornog teksta, tekstualne kritike i suvremenih prijevoda. Naglašava se da su kvalitetni prijevodi rezultat upravo onih povijesnih procesa koje knjiga ranije opisuje, a ne njihova negacija.

Ovakva trodijelna podjela – tekst, kanon i prijevod – omogućuje autorima da povežu filološka, povijesna i teološka pitanja u skladnu cjelinu. Knjiga se time ne zadržava na tehničkim problemima, nego čitatelju nudi realan pogled na to kako smo dobili Bibliju koju danas čitamo. U središtu knjige nalazi se sustavna obrada uloge pisara u nastanku i prijenosu biblijskih tekstova. Autori započinju opisom povijesnoga i kulturnog okvira u kojem su djelovali starozavjetni i novozavjetni pisari, ističući njihovu obrazovanost, profesionalne standarde i odgovornost prema svetim tekstovima. Time se jasno odbacuje predodžba o pisarima kao nemarnim ili proizvoljnim prepisivačima.

Značajan dio knjige posvećen je materijalnoj povijesti Biblije: rukopisima, svima, kodeksima i razvoju pisarskih praksi. Autori objašnjavaju kako su nastajale tekstualne varijante, razlikujući nenamjerne pogreške od svjesnih izmjena te naglašavaju da velika većina razlika nema doktrinarni značaj. Ovakav pristup omogućuje uravnoteženo razumijevanje tekstualne kritike, oslobođeno i straha i senzacionalizma. Posebno je vrijedno poglavlje u kojem se razmatra odnos između tekstualne raznolikosti i kanonskog autoriteta. Autori uvjerljivo pokazuju da autoritet biblijskih knjiga ne počiva na apsolutnoj tekstualnoj uniformnosti, nego na dugotrajnom procesu crkvenog prepoznavanja i uporabe. Tekstualna kritika, prema autorima, ne potkopava vjeru u nadahnuće Biblije, nego pomaže preciznijem razumijevanju njezina povijesnog oblikovanja. Znanstvena kvaliteta knjige očituje se u jasnoći argumentacije, oslonjenosti na relevantnu literaturu i sposobnosti sinteze složenih podataka. Iako knjiga ne ulazi duboko u tehničke rasprave namijenjene isključivo stručnjacima, to nije njezin nedostatak, nego svjesna metodološka odluka usklađena s ciljanom publikom.

Budući da su autori obradili engleske prijevode Biblije, u pogovoru koji je dodan hrvatskom izdanju uz dozvolu autora, nudi se pregled prijevoda Svetoga pisma na hrvatskim povijesnim prostorima. To se čini u dva dijela: od protestantske reformacije do početka 20. stoljeća i od sredine 20. stoljeća do danas. Opisuje se iznimno važan rad Južnoslavenskoga biblijskog zavoda kroz tiskaru u Urachu te bogata lepeza hrvatskih prijevoda Biblije sve do danas.

Autori sustavno koriste ilustracije i dodatke kao integralni dio argumentacije, a ne tek kao popratni vizualni materijal. Njihova je funkcija pružiti pouku i spoznaju, s ciljem da čitatelju olakšaju razumijevanje tehnički zahtjevnih tema iz područja tekstualne kritike, kanona i prevođenja. Ilustrativni materijal sastoji se ponajprije od reprodukcija stvarnih biblijskih rukopisa. Uključeni su primjeri papirusnih fragmenata, uncijalnih i minuskulnih rukopisa, kodeksa koji svjedoče prijelazu sa svitka na knjigu te pisarskih ispravaka, dodataka i marginalnih bilježaka. Ove ilustracije nisu estetski dominantne, nego su funkcionalno vezane uz tekst: čitatelj uz njih može vizualno pratiti pojave poput preskakanja redaka, ponavljanja riječi, korekcija ili standardizacije teksta. Time se apstraktni pojmovi tekstualne kritike konkretiziraju i postaju pristupačni i čitateljima bez filološkog obrazovanja. Važno je istaknuti da autori ne koriste ilustracije kako bi dokazivali pojedinačne tekstualne odluke, nego kako bi prikazali tipične procese i obrasce prijenosa teksta, što odgovara općem cilju knjige.

Osim fotografija rukopisa, knjiga sadrži i tablice i grafičke prikaze. Oni služe za objašnjavanje odnosa između rukopisnih tradicija, prikaz procesa prijenosa teksta kroz vrijeme te pojašnjenje povezanosti teksta, kanona i prijevoda. Grafički prilozi zadržavaju visoku razinu preglednosti i izbjegavaju pretjeranu tehničku složenost, čime ostaju u skladu s popularno-znanstvenim karakterom knjige.

Posebnu vrijednost knjige čine prateći dodaci, koji proširuju uporabnu vrijednost djela u akademskom i nastavnom kontekstu. Dodaci sadrže sljedeće: popis modernih kanona, ranokršćanske popise kanona, kazalo pojmova, popis općih pojmova, popis biblijskih tekstova i popis drevnih djela. Dodatci potvrđuju autorovu namjeru da knjiga ne bude samo jednokratno čitateljsko iskustvo, nego trajni referentni priručnik za studente, pastore i teologe.

Ilustracije i dodaci u cjelini znatno povećavaju pedagošku i znanstvenu vrijednost knjige. Odabir 34 ilustracija promišljen je i sadržajno opravdan. Dodaci su jasno strukturirani i funkcionalni, a njihov opseg primjeren je cilju knjige. U tom smislu, vizualni i referencijalni materijal ne predstavlja ukras, nego sastavni dio metodološkog pristupa kojim autori nastoje povezati povijesnu stvarnost prijenosa biblijskog teksta s teološkim razumijevanjem Pisma.

U zaključku se može reći da *Pisari i Pismo: čudesna priča o tome kako smo dobili Bibliju* predstavlja uspješan spoj znanstvene ozbiljnosti i teološke pristupačnosti. Jakosti knjige nalaze se u jasnom stilu, metodološkoj uravnoteženosti i sposobnosti da čitatelja uvede u složenu problematiku bez pojednostavljivanja ili dramtizacije. Mogući nedostatak knjige jest ograničena razina tehničke dubine, što ju čini manje prikladnom za usko specijalizirana filološka istraživanja. Međutim, upravo zbog toga ona ima velik pedagoški i formativni potencijal u teološkom obrazovanju i crkvenoj praksi. S obzirom na njezin znanstveni, teološki i pedagoški doprinos, knjiga se preporučuje studentima teologije, pastorima, vjernicima i svima koji žele razumjeti na koji je način povijesni proces prijenosa biblijskog teksta povezan s vjerodostojnošću i nadahnućem Biblije.

Goran Medved